

дискримінаційних умов (з метою проведення дискваліфікації окремих учасників закупівлі для надання перемоги у торгах «своїм», пов'язаним компаніям), обмеження конкуренції та неефективності закупівель.

Література:

1. Колюбакін В. Нові шляхи дорожньої галузі. URL: <https://ukurier.gov.ua/uk/articles/novi-shlyahi-dorozhnoyi-galuzi/>.

2. Привласнив 121 млн грн державних коштів на ремонті доріг: на Київщині директору компанії повідомлено підозру. URL: <https://www.npu.gov.ua/news/privlasnyv-121-mln-hrn-derzhavnykh-koshtiv-na-remonti-dorih-na-kyivshchyni-dyrektoru-kompanii-povidomleno-pidozru>.

3. БЕБ розкрило чергову схему заробітку на будівництві доріг. URL: <https://yur-gazeta.com/golovna/beb-rozkriilo-chergovu-shemu-zarobitku-ku-na-budivnictvi-dorig.html>.

Про публічні закупівлі : Закон України від 25 грудня 2015 р., № 922-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/922-19#Text>

ОБСТАВИНИ, ЩО ПІДЛЯГАЮТЬ ДОКАЗУВАННЮ ПІД ЧАС ДОСУДОВОГО РОЗСЛІДУВАННЯ КРИМІНАЛЬНИХ ПРАВОПОРУШЕНЬ, ПЕРЕДБАЧЕНИХ СТ. 111-¹ КК УКРАЇНИ

Бондар В. С.

кандидат юридичних наук, доцент,

професор кафедри кримінально-правових дисциплін

Луганського навчально-наукового інституту імені Е. О. Дідоренка

Донецького державного університету внутрішніх справ

м. Івано-Франківськ, Україна

Згідно статистичних даних з 24.02.2022 до 01.03.2023 судами першої інстанції засуджено 1011 осіб, які вчинили кримінальні правопорушення, пов'язані зі збройним конфліктом.

За 2 місяці 2023 року засуджено 248 осіб, 103 з яких судами призначено основне покарання у виді реального позбавлення волі (41,5 % від загальної кількості засуджених). Рішення про звільнення від відбування покарання з випробуванням ухвалено судами стосовно 73 осіб (29,4 %), додаткове покарання у виді конфіскації майна застосовано до 63 осіб.

Шляхом затвердження судами угоди про визнання винуватості до відповідальності притягнуто 74 осіб.

Верховна Рада України, усвідомлюючи загрозу, яка обумовлена воєнним станом, не лише з боку окупантів, а й правопорушників-громадян чи іноземців, доповнила КК України рядом нових статей Особливої частини, серед яких слід назвати ст. 111-1 (колабораційна діяльність), а також Загальної частини, що регламентують кримінально-правові заходи (статті 55, 93-3, 96-9), зокрема покарання (відповідно, позбавлення права обіймати певні посади та займатися певною діяльністю тепер призначається як основне, так і додаткове, у разі вчинення кримінального правопорушення, передбаченого ст. 111-1 КК України на строк – від десяти до п'ятнадцяти років, а також заходи щодо юридичних осіб (якщо фізична уповноважена особа вчинила від імені юридичної особи кримінальне правопорушення, передбачене ст. 111-1 КК України, крім іншого, можлива й ліквідація юридичної особи за цією підставою).

Особливості предмету доказування у кримінальних провадженнях про злочини зазначеної категорії можна охарактеризувати наступним чином:

1) доказування у кримінальних провадженнях про кримінальні правопорушення розглядуваного виду в окремих випадках являє собою різновид доказування про сукупність злочинів, основне «ядро» яких можуть складати як однорідні за кримінально-правовими ознаками та тотожні за елементами кримінального процесуального предмету доказування, за криміналістичними засобами та прийомами виявлення їх джерел злочини. Наприклад, «Здійснення збройної агресії проти України» (ч.ч. 1, 3 ст. 111-1 КК України, діяльність «органів влади, створених на тимчасово окупованій території» (ч.ч. 2, 5, 7 ст. 111-1 КК України), «збройні чи воєнізовані формування, створені на тимчасово окупованій території» (ч.ч. 4, 7 ст. 111-1 КК України можуть у певних ситуаціях поєднуватися зі «збройним конфліктом» у першій формі державної зради (ст. 111 КК України), «умови воєнного стану» (ч. 2 ст. 111 КК України), що є підставою для кваліфікації вчиненого за сукупністю цих кримінальних правопорушень. У випадках, коли присутній умисел на державну зраду при вчиненні дій, передбачених у ч. 6 ст. 111-1 КК України, надання допомоги як форма державної зради може поєднуватись у межах сукупності кримінальних правопорушень, передбачених ст. 111 та ч. 6 ст. 111-1 КК України послідовно, з позиції суб'єктивної сторони складу. Послідовне вчинення першої та третьої форм державної зради та дій, передбачених ч. 6 ст. 111-1 КК України не виключає їх сукупності з позиції об'єктивної сторони. Крім того, у випадках вчинення кримінальних правопорушень у формах

виправдовування, визначення правомірною, глорифікації учасників агресії російської федерації проти України, передбачених ч. 1 ст. 436-2 КК України – сукупність кримінальних правопорушень, передбачених ч. 1 ст. 111-1 та ч. 1 ст. 436-2 КК України. Слід погодитися зі обґрунтованою позицією Є.О. Письменського та Р.О. Мовчана, відповідно до якої, «Якщо виправдовування, визнання правомірною, заперечення збройної агресії російської федерації проти України, глорифікацію її учасників здійснює громадянин України в межах пропаганди в закладах освіти (один із складників такої пропаганди), то кваліфікація вчиненого має відбуватися за ч. 3 ст. 111-1 КК згідно з правилами кваліфікації кримінального правопорушення у разі конкуренції частини та цілого, відповідно до яких перевага надається кримінальному правопорушенню у цілому. Водночас, урахуовуючи, що норма про «частину» становить більш небезпечне діяння, то вчинене потребує кваліфікації за сукупністю ч. 3 ст. 111-1 КК та відповідної частини ст. 436-2 КК» [1, с. 8–16];

2) під час кваліфікації діянь, пов'язаних з передачею, пересиланням, поширенням інформації про розташування воєнізованих формувань України, необхідно враховувати зміст інформації, яка передається, періодичність, систематичність, спосіб та потенційні наслідки такої передачі чи поширення, коло осіб, які таку інформацію отримують, умисний або необережний характер дій особи, її мети та мотиви;

3) час вчинення не є обов'язковою ознакою для складу кримінального правопорушення, передбаченого ст. 111-1 КК України. Проте якщо родове поняття колабораційної діяльності пов'язувати з окупацією території України, то час відповідає періоду окупації території, тому в процесуальних документах час має бути визначений у відповідний спосіб. Подібною логіки доцільно дотримуватись під час опису часу як елементу процесу доказування. Наприклад, якщо йдеться про призначення на якусь посаду в окупаційній адміністрації, час повинен встановлюватись якомога більш точно (в 16 годин 5 серпня 2022 року), тоді як у кримінальних провадженнях про триваючі злочини, наприклад, незаконне виготовлення вогнепальної зброї, час вчинення даних дій може бути визначений менш чітко (в червні-липні 2018 року) залежно від форми діяння (ч. 1 – ч. 7 ст. 111-1 КК України);

4) довести *винуватість* – означає зібрати докази, на підставі яких може бути *винуватість*, яка в загальному плані означає необхідність зібрання доказів, на підставі яких може бути сформульований категоричний висновок про те, що кримінальне правопорушення вчинене конкретно особою. Особа підозрюваного (обвинуваченого)

у вчиненні кримінального правопорушення, передбаченого ст. 111-1 КК України, вважається встановленою, якщо орган досудового розслідування виконав відповідний алгоритм проведення слідчих (розшукових) дій, за допомогою яких особу було ідентифіковано як таку, що вчинила це кримінальне правопорушення. Наприклад, було проведено тимчасовий доступ до банківської таємниці за рахунками, відкритими підозрюваним (обвинуваченим) в банківській установі, за результатами якого вилучено копію її паспорта громадянина України, огляд наявної в мережі «Інтернет» інформації про причетність підозрюваного (обвинуваченого) до колабораційної діяльності, за результатами якого було знайдено особу з відповідними даними (фотозображення особи жіночої статі, зовні схожої на підозрюваного, та інформація про її ім'я і домашню адресу), висновок судово-портретної експертизи. Встановивши причетність особи до події кримінального правопорушення, необхідно з'ясувати, чи має вона ознаки суб'єкта правопорушення: 1) чи досягла віку кримінальної відповідальності (ч. 1 ст. 18, ст. 22 КК); 2) чи є осудною, обмежено осудною (ст.ст. 19, 20 КК України); 3) відповідає визначенню спеціального суб'єкта (ч.ч. 2, 3 ст. 18, ч.ч. 2, 3 ст. 401 КК);

5) відомості, які характеризують особу підозрюваного (обвинуваченого). До обставин, які характеризують особу підозрюваного, пом'якшують чи обтяжують покарання і підлягають доказуванню належать такі:

а) усі наявні у провадженні обставини, які пом'якшують покарання та які, обтяжують покарання (ст. ст. 66, 67 КК України). На цей час судами напрацьовується практика щодо врахування як обставини, яка обтяжує покарання, вчинення злочину з використанням умов воєнного або надзвичайного стану, інших надзвичайних подій (п. 11 ч. 1 ст. 67 КК України).

Вироком Луцького міськрайонного суду Волинської області від 13.02.2023 у справі № 161/12980/22 до 15 років позбавлення волі з конфіскацією всього майна засуджену ОСОБУ_1, який, поділяючи ідеї військово-політичного керівництва рф щодо політичної, ідеологічної, національної нетерпимості та ненависті до Української нації і державності, відокремлення від України частини її території та населення, а також з корисливих мотивів та хибного почуття кар'єризму в травні 2022 року вирішив використати факт встановлення окупаційної влади на території Марківської територіальної громади Старобільського району Луганської області у своїх особистих інтересах та обійняв посаду в незаконно створеному органі, наділеному функціями незаконного правоохоронного органу – «прокуратури Марківського району ЛНР» (ч. 7 ст. 111-1 КК України).

Тобто судом призначено максимальне основне покарання в межах санкції ч. 7 ст. 111-1 КК України. Під час призначення покарання судом враховано, у тому числі, обтяжуючу обставину, передбачену п. 11 ч. 1 ст. 67 КК України, а саме вчинення злочину з використанням умов воєнного або надзвичайного стану, інших надзвичайних подій.

Урахування судом вказаної обставини, що обтяжує покарання, узгоджується з правовою позицією Верховного Суду, викладеною у постанові від 14.12.2022 у справі № 725/1658/22, у якій касаційний суд погодився із застосуванням п. 11 ч. 1 ст. 67 КК України судами першої та апеляційної інстанції під час призначення покарання за вчинення особою шахрайських дій у період з 24.02.2022 по 08.03.2022.

Отже, складання обвинувальних актів про вчинення особою після початку дії правового режиму воєнного стану кримінального правопорушення, у якому вчинення діяння в умовах воєнного стану не є кваліфікуючою ознакою (ч. 4 ст. 67 КК України), за наявності відповідних ознак слід враховувати обставину, що обтяжує покарання, передбачену п. 11 ч. 1 ст. 67 КК України, а саме вчинення злочину з використанням воєнного стану;

б) обставини, які становлять соціально-психологічну характеристику підозрюваного;

в) обставини, що впливають на забезпечення в процесі доказування реалізації підозрюваним своїх законних прав (наявність фізичних або психічних вад; володіння державною мовою тощо);

г) стать, вік, національність, наявність осіб, які знаходяться на утриманні, родинне положення;

г) чи є підозрюваний учасником бойових дій, чи брав участь у ліквідації наслідків на ЧАЕС, чи має державні нагороди.

Слід також урахувати і вікові обмеження, які встановлено законодавством для зайняття посад державної служби та місцевого самоврядування.

Шевченківським районним судом м. Запоріжжя 19.09.2022 засуджено ОСОБУ_1, 28.09.1951 року народження, за ч. 1 ст. 111-1 КК України до десяти років позбавлення права обіймати посади в органах державної влади, місцевого самоврядування та в органах, що надають публічні послуги на строк 10 років.

З огляду на досягнення ОСОБОЮ_1 семидесятидворічного віку на час ухвалення стосовно нього вироку, обвинувачений відповідно до ч. 4 ст. 83 Закону України «Про державну службу» та ч. 3 ст. 18 Закону України «Про службу в органах місцевого самоврядування», і

без встановлення судових обмежень, не має права обіймати посади в органах державної влади та місцевого самоврядування.

б) *факт співучасті у вчиненні злочину.* Якщо має місце співучасть у вчиненні злочину (за попередньою змовою групою осіб, організованою групою, злочинною організацією (ст. 28, ст. 111-1 КК України), повинно бути чітко встановлено, які конкретно злочинні дії скоєні кожним із співучасників злочину. Поняття співучасті у злочині розкрито у ст. 26 КК України: «Співучаство у злочині є умисна спільна участь декількох суб'єктів злочину у вчиненні умисного злочину». При цьому слід мати на увазі, що вчинення злочину в складі організованої групи має місце, коли дії виконані за наявності ознак, які характеризують організовану групу та вказані у ч. 3 ст. 28 КК України. А саме:

а) у готуванні або вчиненні колабораційної діяльності приймали участь три і більше осіб, наділених ознаками суб'єкта злочину;

б) ці особи організувалися для вчинення не лише конкретного злочину, передбаченого ст. 111-1 КК України, а й інших злочинів (наприклад, передбачених ст. 111 КК України, та інших, передбачених іншими статтями Особливої частини КК України) – тобто мала місце стійкість групи;

в) учасники організованої групи діяли за єдиним планом, відомим всім учасникам групи, наприклад:

- утвердження тимчасової окупації певної території Щастинського, шляхом ефективного функціонування незаконного органу влади, створеного на тимчасово окупованій території України;

- організація на відповідній території роботи по виконанню тимчасового основного закону (Конституції) (наприклад, «ЛНР», законів «ЛНР», указів і розпоряджень «голови ЛНР», постанов та розпоряджень «ради міністрів ЛНР», інших «нормативно-правових актів ЛНР»);

- підшукування та оформлення з числа мешканців тимчасово окупованої території України працівників на відповідні посади в т. зв. «адміністрації», що у свою чергу забезпечить безперервну діяльність вказаного незаконного органу на тимчасово окупованій території України;

- постійну взаємодію з представниками окупаційних органів влади рф у питаннях, пов'язаних із забезпеченням функціонування незаконного органу влади, створеного на тимчасово окупованій території України;

- проведення агітації спрямованої на паспортизацію населення певної території для отримання т.зв. «громадянства рф»;

- організація та здійснення заходів по територіальній оборони, тощо.

г) мав місце конкретний розподіл функцій між учасниками групи, спрямований на досягнення цього плану. При цьому не має значення, чи

була спрямована діяльність організованої групи на один і той же предмет, на однотипні предмети, на предмети різних типів.

Якщо протиправні дії, передбачені ст. 111-1 КК України, вчинені у складі групи осіб з розподілом ролей, то слід встановити:

- час, місце, ініціаторів та попередню змову (домовленість) на створення групи для вчинення таких злочинів;

- структуру групи (склад, ієрархію, характер зв'язків, які поєднували підозрюваних між собою). Наприклад, функції керівника організованої групи можуть полягати в:

- здійсненні загального керівництва і координації діяльності учасників організованої групи, надання вказівок та пропозицій членів організованої групи;

- з урахуванням сфери діяльності членів організованої групи, їх вмінь та навичок призначення та переміщення на посадах в окупаційних адміністраціях;

- здійсненні в межах своєї компетенції загального керівництва структурними підрозділами окупаційних адміністрацій;

- організації і контролю в межах своєї компетенції виконання нормативних документів окупаційних адміністрацій та власних розпоряджень на відповідній території;

- видання в межах своєї компетенції правових актів (у формі розпоряджень) і нормативно-правових актів;

- розпорядженні фінансовими ресурсами окупаційних адміністрацій;

- організації та забезпеченні мобілізаційної підготовки та мобілізації на тимчасово окупованій території;

- координації взаємодії т.зв. «адміністрацій» із «судовими органами», «органами внутрішніх справ», «прокуратури»;

- представлення інтересів відповідної території в органах державної влади, судах, у взаємодії із державними органами виконавчої влади, органами місцевого самоврядування, політичними партіями і громадськими організаціями, а також у взаємодії із підприємствами, організаціями, установами, громадськими об'єднаннями;

- створенні консультативних, нарадчих, допоміжних органів, служб і комісій т.зв. «адміністрацій» окупованих територій, їх очолювання, а також визначення завдань, функцій і персонального складу цих комісій.

- організації роботи з питань розвитку підприємництва, комунальної власності територіальної громади, використанні земельних та водних ресурсів, організації, транспорту і транспортного обслуговування населення міста, зв'язку, охорони громадського порядку, боротьби зі злочинністю та корупцією;

- час і місце вступу до групи кожного її члена;
- розподіл ролей учасників групи при вчиненні ними різних злочинів (хто планував дії групи та окремі злочини; хто керував діями учасників групи; хто та які саме дії вчиняв; хто та яким чином розподіляв доходи від кримінально-протиправної діяльності);
- характеристики підозрюваних як членів групи і психологічного мікроклімату групи (наявності суперництва, конфліктів; родинних, дружніх чи інших відносин);
- тривалість існування групи (стабільність її складу, тісний взаємозв'язок між членами, узгодженість їхніх дій, сталість форм і методів злочинної діяльності; кількість вчинених учасниками групи злочинів);
- у чому конкретно полягали дії кожного учасника групи: а) при підготовці до вчинення злочинів; б) безпосередньо під час вчинення незаконних дій; в) у приховуванні слідів злочинної діяльності групи.

Визначення обставин, які підлягають встановленню (доказуванню) під час розслідування кримінальних правопорушень зазначеної категорії, має важливе методичне значення, сприяючи конкретизації окремих задач розслідування та вибору вірних напрямів роботи з їх вирішення на основі системного підходу до цієї діяльності, з тим, аби: 1) виокремити факти, які підлягають дослідженню в якості елементів обставин, котрі складають предмет доказування по кожному епізоду, що розслідується; 2) виявити основні ознаки цих фактів; 3) конкретизувати сфери та засоби діяльності з виявлення джерел на носіїв інформації про ці факти.

Література:

1. Письменський Є., Мовчан Р. Правове забезпечення протидії російській військовій агресії в Україні. *Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ*. 2022. № 2. С. 8–16.